

# Faunistische en biologische aantekeningen

BETREFFENDE

## NEDERLANDSCHE MACROLEPIDOPTERA,

DOOR

**Dr. J. Th. OUDEMANS.**

PLAAT 1 TOT 5.

---

In het Tijdschrift voor Entomologie, Dl. XXXIX, 1896, p. 77—90 en Dl. XL, 1897—1898, p. 368—392, publiceerd ik »Eenige faunistische en biologische aantekeningen betreffende verschillende in 1895, respectievelijk in 1896 en 1897, gevangen en gekweekte Macrolepidoptera«. Daarop is dit opstel het vervolg.

Sinds 1897 heb ik de gelegenheid gehad, eene zeer groote hoeveelheid aantekeningen te verzamelen en heb ik tevens zooveel mogelijk de merkwaardigste der afwijkende voorwerpen, welke mij in handen kwamen, doen afbeelden. Met het publiceeren van een en ander wordt hier een begin gemaakt en hoop ik, daar de afbeeldingen meerendeels gereed zijn, spoedig een vervolg te kunnen leveren. Thans zullen alleen de Rhopalocera behandeld worden.

### **Papilio machaon** L.<sup>1)</sup> ab. Plaat 1, Fig. 1.

In de collectie van wijlen de heeren Backer, vader en zoon,

---

<sup>1)</sup> Nomenclatuur en volgorde zijn die van Staudinger-Rebel's „Catalog der Lepidopteren des palaearctischen Faunengebietes, 1901". Voor hen, die dit werk niet bezitten, vestig ik de aandacht op de „Naamlijst van Nederlandsche Macrolepidoptera", door J. Th. Oudemans en J. A. Snijder, uitgegeven in 1902 (bij schrijver dezes verkrijgbaar).

te Oosterbeek, welke voor een paar jaar in mijn bezit kwam, bevonden zich twee nagenoeg gelijke voorwerpen dezer soort, die op een gedeelte der vleugels minder zwart dragen dan gewoonlijk en dientengevolge reeds op het eerste gezicht den indruk maken van b i j z o n d e r g e e l te zijn.

B o v e n z i j d e. Pl. 1, Fig. 1, rechts. Vergelijking met normaal gekleurde exemplaren doet zien, dat het verschil daarop berust, dat bij beide bedoelde dieren het zwart, dat de gele halfronde of halvemaanvormige vlekken, welke nabij den achterrand <sup>1)</sup> van beide vleugelparen voorkomen, buitenwaarts begrenst, op de voorvleugels nagenoeg geheel ontbreekt; op de achtervleugels is het slechts iets minder dan gewoonlijk ontwikkeld. Vergelijking met de rechtervleugels van Fig. 2, Pl. 1, welke vleugels het gewone kleed dragen, doet dit verschil dadelijk in 't oog vallen.

O n d e r z i j d e. Pl. 1, Fig. 1, links. Bij normaal gekleurde voorwerpen loopt langs den achterrands van beide vleugelparen, vóór de franje, eene dikke zwarte lijn. Deze ontbreekt op de voorvleugels der bedoelde exemplaren geheel. Op de achtervleugels is zij minder ontwikkeld dan gewoonlijk, evenals het zwart, dat den blauw bestoven band buitenwaarts begrenst.

Beide afwijkende voorwerpen zijn wijfjes; zij kwamen op 10 en 17 Juni 1874 uit de pop en werden als rups te Oosterbeek gevonden. Onderling verschil bestaat er bijna niet; de staartjes van het niet afgebeelde exemplaar zijn langer dan die van het afgebeelde. Afmetingen normaal.

**Papilio machaon** L. ab. Onder de vele inlandsche voorwerpen, die ik van deze soort bezit, zijn er eenige, die een bijzonder breed zwart dwarsband over de vleugels dragen. Bij één voorwerp is die band zelfs 8 m.M. breed op de voor-

---

<sup>1)</sup> De drie randen der vleugels worden in de volgorde, waarin zij aan elkander aansluiten, voorrand, achterrands en binnenrand genoemd, zoodat de achterrands de meest distale beteekent. Zie Ned. Ins. p. 54.

vleugels (tegen gewoonlijk 5 mM.), en 10 mM. daar, waar hij het breedst is op de achtervleugels (tegen gewoonlijk 8 mM. ter zelfder plaatse). Dit geeft aan de dieren een eenigszins somber uiterlijk, zeer contrasteerend met de boven beschreven twee bijzonder gele voorwerpen.

**Papilio machaon** L. ab. Terwijl in cel 7 der voorvleugels in den regel eene afgeronde zwarte vlek staat, die soms wel eens bijna al het geel verdringt, is bij één mijner voorwerpen deze vlek tot een uiterst klein stipje gereduceerd. Oosterbeek, ♂, e.l., 23 Mei 1875, Backer.

**Papilio machaon** L. ab. Een ander voorwerp heeft, behalve de vlek in cel 7, ook nog een klein zwart vlekje in cel 6, links zeer duidelijk, rechts slechts uit enkele schubben gevormd. Zelhem, ♂, e.l., 26 Juli 1899. Als rups verzameld door den heer A. Klaver te Zelhem, tot imago gekweekt door mijn zoon Th. C. Oudemans.

**Papilio machaon** L. ab. Plaat 1, Fig. 2 en 3. Eene zeer vreemde aberratie, eigenlijk eene monstruositeit, ziet men op Plaat 1, Fig 2 en 3 afgebeeld. Op de bovenzijde van den linkervoorvleugel is de teekening in de war, hier en daar als verschoven of vertrokken; zie Fig. 2 links. De onderzijde van denzelfden vleugel toont slechts eene geringe afwijking van de normale teekening; zie Fig. 3. Eene groote bijzonderheid is bovendien op de bovenzijde van den linkervoorvleugel waar te nemen, nl. eene zwarte, blauw bestoven vlek in cel 2. Meer naar de vleugelpunt toe staan op nog twee plaatsen ook eenige blauwe schubben op zwarten ondergrond. Daar deze blauwe bestuiving in normale gevallen nergens op den voorvleugel voorkomt, doch tot den achtervleugel beperkt blijft, heeft men hier wel een heel merkwaardig geval voor zich. Achtervleugels en rechtervoorvleugel normaal. Zelhem, ♂, e.l. 30 April 1900.

De rups, verzameld door den heer A. Klaver te Zelhem, werd tot imago opgekweekt door den heer J. A. Snijder, toen te Amsterdam, thans te Bergen op Zoom; deze was zoo welwillend, mij dit voorwerp aan te bieden.

**Papilio machaon** L. larva, ab. Van den heer B. Boon te Amsterdam ontving ik eene zich in hare laatste huid bevinde rups, bij welke nagenoeg al het groen door zwart vervangen was. Zelhem; verzameld door den heer A. Klaver, die de *machaon*-rupsen aldaar in groot aantal aantrof, en gekweekt en geprepareerd, 17 Juli 1899, door den heer B. Boon.

**Pieris brassicae** L. ab. Plaat 1, Fig. 4 en 5. Terwijl bij het ♂ de grondkleur op de bovenzijde van beide vleugelparen wit is, is deze bij het ♀ op de voorvleugels wit, op de achtervleugels geelachtig. Nu vertoont het afgebeelde voorwerp, een ♀, de merkwaardigheid, dat bovendien nog de rechtervoorvleugel geel is, terwijl de linkervoorvleugel normaal gekleurd is. Bovendien zij opgemerkt, dat de gele kleur, die bij het eene voorwerp sterker is dan bij het andere, bij dit exemplaar bijzonder duidelijk is en op den rechtervoorvleugel zelfs nog iets krachtiger dan op de achternvleugels. Op de onderzijde vertoont de rechtervoorvleugel een langwerpige gedeelte, dat normaal (wit) gekleurd is. Dit gedeelte strekt zich van den wortel tot nabij de vleugelpunt uit en is slechts door een smal strookje van den voorrand gescheiden. Aan de tegenovergestelde zijde omvat het genoemde witte gebied nog juist de voorste der twee ronde zwarte vlekken. De rest van de onderzijde van dezen vleugel is geler dan gewoonlijk en heeft vrijwel dezelfde grondkleur als de bovenzijde in haar geheel draagt. Langs voor- en buitenrand is dit geel hier even hoog van kleur als langs den voorrand der achternvleugels. Ik ontving dit exemplaar van den heer P. Haverhorst te Rotterdam, die het als rups aantrof aan den Hoek van Holland; de imago

ontwikkelde zich op 7 Mei 1903. Vlucht 55 mM.; de afbeelding is iets te groot uitgevallen.

**Pieris rapae** L., gynandromorph exemplaar. Plaat 1, Fig. 6 en 7.

**Boven zijde.** De linkervoorvleugel draagt het manlijke kleed, de rechter het vrouwelijke; links is nl. slechts ééne ronde zwarte vlek aanwezig, terwijl de zwarte bestuiving aan den vleugelwortel zwak is. Rechts vindt men twee zwarte vlekken en is de zwarte bestuiving overvloedig. De achtervleugels zijn onderling gelijk en zie ik er het manlijke type in. Wel is het verschil in de achtervleugels tusschen ♂ en ♀ bij deze soort dikwijls gering, doch bij wijfjes, bij welke de voorvleugels even donker bestoven zijn als de rechtervoorvleugel van ons exemplaar, zijn de achtervleugels ook meer bestoven dan hier het geval is.

**Onder zijde.** Daar deze bij beide seksen dezer soort geene noemenswaardige verschillen aanwijst, kan ik haar bij ons voorwerp slechts als normaal qualificeeren. Op elken voorvleugel zijn hier dus twee zwarte vlekken aanwezig en deze zijn hier bepaald flink ontwikkeld. Het achterlijf ontbreekt aan het voorwerp, zoodat aangaande den toestand der uitwendige geslachtsorganen (copulatieorganen) niets te zeggen valt. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat wij hier met een hermaphroditisch exemplaar te doen hebben; zekerheid daaromtrent had evenwel slechts anatomisch onderzoek van het versche dier kunnen geven. Het voorwerp werd omstreeks 1870 in de buurt van Arnhem gevangen door Mr. A. Brants aldaar, die zoo vriendelijk was, het mij af te staan.

**Colias hyale** L. Plaat 2, Fig. 1. Het afgebeelde voorwerp stelt een ♀ voor, dat op 5 Aug. 1901 door den heer N. Bouman in de buurt van Lith (Noord-Brabant) als imago gevangen werd. Het is bijzonder klein en bovendien iets geler, en dus minder groenachtig wit, dan de andere wijfjes, welke ik van

deze soort zag. Vlucht 38 mM., terwijl b.v. twee wijfjes, die ik op 5 en 8 Augustus 1881 te Oosterbeek ving, 47 mM. vlucht hebben. De hoeveelheid zwart is bij dit exemplaar vrij aanzienlijk.

**Colias edusa** F. var. **helice** Hb. Plaat 2, Fig. 2. Ik achtte het niet overbodig, deze fraaie var. eens af te beelden. Zij blijft steeds zeldzaam in Nederland; de tot nog toe bekende vindplaatsen waren Simpelveld (T. v. E. XIII, p. 136) en Nijmegen (T. v. E. XXXIV, p. XXIV). Ik kan daar twee nieuwe vindplaatsen aan toevoegen. Het afgebeelde voorwerp werd nl. op 23 Mei 1879 door den heer Backer op het landgoed Dreijen te Oosterbeek gevangen, terwijl ik van den heer Görlitz, leeraar aan de H. B. S. te Nijmegen, een voorwerp ten geschenke ontving, in Juli 1892 aan den Lekdijk bij Culemborg buitgemaakt.

**Pyrameis atalanta** L. ab. Plaat 2, Fig. 3. Het afgebeelde exemplaar vertoont de bijzonderheid, dat op de bovenzijde van den linkerachtervleugel het grootste deel van den rooden band bleek gekleurd is. Overigens is het dier, ook op de onderzijde van genoemden vleugel, volkomen normaal gekleurd en geteekend. Het is een fors, vrouwelijk voorwerp, uit eene te Stavenisse (Zeeland) gevonden rups gekweekt en uitgekomen op 9 Augustus 1899. De heer J. A. Snijder was zoo welwillend mij dit exemplaar te schenken.

**Vanessa io** L. var. **fulva** nov. var. Plaat 2, Fig. 4. De heer R. A. Polak, de ijverige »manager« van het insectarium van »Natura Artis Magistra«, kweekte in het najaar van 1901 een geheel nest rupsen van *Vanessa io* op en dat wel onder zoo-veel mogelijk normale omstandigheden. De vlinders verschenen in de allerlaatste dagen van September en in de eerste van October. Merkwaardigerwijze vertoonde een aanzienlijk deel

dezer dieren eene sterk afwijkende grondkleur, terwijl de overige geheel normaal waren. De afwijking was bij al de bewuste voorwerpen nagenoeg even sterk; tusschenvormen tusschen hen en normaal gekleurde dieren kwamen niet voor. De afmetingen zijn normaal. De paarsachtig roodbruine grondkleur is overal vervangen door eene vaal rosse kleur, als waren de dieren sterk verbleekt. Verder normaal, ook op de onderzijde.

Daar deze afwijking niet bij een enkel voorwerp, doch bij wel een paar dozijn exemplaren voorkwam, meende ik gerechtigd te zijn, haar een naam te geven en koos dien van var. *fulva*. De rupsen waren afkomstig van de naaste omgeving van Amsterdam.

**Vanessa urticae** L. var. **atrebatensis** B. Plaat 2, Fig. 5. Het thans afgebeelde exemplaar werd reeds vroeger door mij beschreven, en wel »Tijdschrift voor Entomologie«, Dl. XL, 1897, p. 369. Ik meende toen, het tot de var. *ichnusoides* Selys te mogen brengen, doch hoewel deze er zeer veel op lijkt, stempelen de geheel bruinzwarte achtervleugels, zonder eenig ander rood dan ietwat beharing van die kleur, het tot de var. *atrebatensis* B. <sup>1)</sup>

**Vanessa urticae** L. var. **ichnusoides** Selys. Het eveneens reeds in het »Tijdschrift voor Entomologie«, Dl. XL, Verslag p. 17—18 beschreven voorwerp, welks achtervleugels nog een duidelijk rood gekleurd gedeelte bezitten, behoort tot de var. *ichnusoides* Selys. Merkwaardig is nog, dat bij beide besproken variëteiten de karteling der vleugels, vooral die der voorvleugels, minder ontwikkeld is dan bij exemplaren van den type.

**Polygonia c-album** L. Plaat 2, Fig. 6, 7, 8 en 9. De

---

<sup>1)</sup> Cnf. „Standinger und Rebel” Catalog p. 25 en de beschrijving en afbeelding van Boisduval, Revue et Mag. de Zool., 1873, p. 409, Pl. 17, Fig. 1. Daar heeft elke achtervleugel nog 5 kleine rosse vlekjes, die bij mijn exemplaar ontbreken.

beschikking hebbende over een groot aantal voorwerpen dezer soort, viel het mij op, zooveel verschil als de onderzijde bij de verschillende dieren aanbiedt. Vier der meest uiteenlopende exemplaren zijn op Plaat 2 afgebeeld. Bij vergelijking der kleurverschillen in verband met de sekse, vind ik o. a. bij de mannetjes dooreengenomen de kleuren levendiger en de verschillen grooter dan bij de wijfjes. De figuren 6 en 7 stellen dan ook twee manlijke, 8 en 9 twee vrouwelijke dieren voor. Vooral de donkere wijfjes kunnen zeer effen van kleur zijn. In tegenstelling met de onderzijde, zijn de onderlinge verschillen aan de bovenzijde luttel.

Ik achtte het de moeite waard, op deze zaak de aandacht te vestigen, daar van een biologisch standpunt, in verband met den ruststand, de onderzijde der dagvlinders zeker niet minder belangwekkend is dan de bovenzijde. Waarbij nog komt, dat *Polygonia c-album* een bijzonderen ruststand bezit, die wonderwel past bij den gehakkelden achterrand der vleugels <sup>1)</sup>.

**Argynnis selene** Schiff. ab. Plaat 2, Fig. 10. Terwijl bij de gewone exemplaren de zwarte vlekken vrij regelmatig op den ondergrond verdeeld staan, zijn hier een deel dier vlekken vergroot en vormen daardoor plaatselijk eene opeenhooping, waardoor de wortelhelft der vleugels aanmerkelijk zwarter wordt dan de distale helft. Overigens een normaal ♀. Apeldoorn, 8 September 1898, Zack. Een dergelijk exemplaar, ook een ♀, doch veel grooter, werd door den heer Lodeesen op 8 Augustus 1848 te Elburg gevangen. Ook dit is in mijn bezit.

**Argynnis lathonia** L. var. **valdensis** Esp. Pl. 3, Fig. 1. Deze melanistische afwijking is een uiterst fraai dier; het onderscheidt zich van den type als volgt. Op de bovenzijde heeft het zwart in dusdanige mate de overhand gekregen op

<sup>1)</sup> Zie J. Th. Oudemans, Etude sur la position de repos chez les Lépidoptères, 1903, p. 72, Pl. IX, Fig. 103, 104.

het bruingeel, dat het ten deele moeilijk is, de oorspronkelijke vlekken te onderscheiden. Bij nauwkeurige beschouwing ontdekt men evenwel, dat telkens eenige bij elkander staande vlekken, gewoonlijk twee, met elkander tot ééne grootere vlek versmolten zijn, doch verder, dat de grond tusschen deze grootere vlekken zoo dicht zwart bestoven is, dat de vlekken er zich slechts even op afteekenen. Alleen rondom de twee aan twee versmolten vlekken langs den achterrand is 't geel nagenoeg niet verduisterd en is nu, rondom deze vlekken, in den vorm van ringen overgebleven. Op de voorvleugels is dit duidelijker dan op de achtervleugels. Op de onderzijde hebben zich op de voorvleugels de zwarte vlekken tot grove veegen vereenigd, terwijl op de achtervleugels de parelmoervlekken ook voor een deel met elkander versmolten zijn. De grenzen van deze laatste zijn veel minder scherp dan bij normale voorwerpen, terwijl het parelmoer slechts een matigen glans heeft. De kleine parelmoervlekjes tusschen de groote in zijn verdwenen of in de groote opgegaan, terwijl de vlekjes aan den top der voorvleugels zeer zwak van glans zijn geworden. Het voorwerp, dat vrijwel aan de beschrijving der ab. *valdensis* Esp. voldoet, is een ♂. Het werd op 9 Augustus 1900 gevangen door den heer G. J. Klokman op den Slangenburg bij Doetinchem; hij was zoo welwillend, mij dit fraaie dier te schenken.

**Argynnis aglaja** L. ab. Plaat 3, Fig. 2. Sterk melanistisch exemplaar.

B o v e n z i j d e. De geheele oppervlakte van de voorvleugels is eenkleurig donker koffiebruin, alleen aan den wortel wat lichter, terwijl scherp daarop afsteken twee kleine vlekken van de grondkleur van normale voorwerpen. Hier heeft men dus weer dat merkwaardige feit voor zich, dat een gebied, dat zich bij 't normale dier niet van de omgeving onderscheidt, zich toch bij 't optreden van melanisme anders gedraagt dan die omgeving. Ook op de achtervleugels vindt men drie vlekjes (of vier,

de zeer kleine medegerekend) van de gewone bruingele kleur, doch die vallen hier minder in 't oog, omdat de achtervleugels slechts matig donker bestoven zijn en hier dan ook de zwarte vlekken duidelijk uitkomen.

Onder zijde. Dezelfde twee lichte vlekken van de bovenzijde zijn ook hier op de voorvleugels aanwezig. Verder is de grond matig zwart bestoven, zoodat de zwarte vlekken duidelijk blijven. Op de achtervleugels heeft het groen zich over den anders gelen dwarsband tusschen de buitenste twee vlekkenrijen uitgebreid; slechts als enkele zwakke vlekjes is de gele kleur hier en daar nog waarneembaar. Het groen is duidelijk zwart bestoven (bij normale dieren slechts in zeer geringe mate); de parelmoervlekken zijn nagenoeg als gewoonlijk. Afmetingen normaal. Het voorwerp, een ♂, werd 20 Juli 1898 door den heer W. van Deventer te Wageningen gevangen en mij voor mijne verzameling aangeboden.

**Argynnis niobe** L. var. **eris** Meig. Plaat 3, Fig. 3. Het karakteristieke van deze variëteit is, dat het parelmoer aan de onderzijde ontbreekt. De plaats, waar dit anders aanwezig is, zijn hier geel. Overigens zijn de dieren normaal. Ik bezit twee voorwerpen van deze variëteit, beide mannetjes. Heteene werd 16 Juli 1898 te Wageningen gevangen door den heer P. Timmer, destijds aldaar woonachtig, het andere 21 Mei 1901 te Wassenaar door den heer L. P. de Bussy. Beide voorwerpen ontving ik ten geschenke.

**Argynnis paphia** L. var. **valesina** Esp. Plaat 3, Fig. 4. Zooals bekend is, wordt de var. *valesina* nagenoeg alleen bij de wijfjes aangetroffen. Slechts hoogst zelden schijnt ook het ♂ eene dergelijke kleur en bestuiving te bezitten. Deze variëteit is reeds meermalen bij ons te lande gevangen, doch achtte ik het niet ondienstig, haar ook eens af te beelden. Ik vind het een merkwaardig dier, want men zou kunnen bewe-

ren, dat hier albinisme en melanisme tegelijk aan 't woord zijn. De bruingele grondkleur is namelijk door een licht groenachtig geel vervangen, doch de zwarte bestuiving is daarentegen toegenomen. Ook dat gebied op de onderzijde der voorvleugels, dat de kleur der bovenzijde draagt, is zeer bleek, doch draagt hier geene zwarte bestuiving van eenig belang. De groene deelen der onderzijde zijn donkerder dan normaal, wat door eene matige zwarte bestuiving wordt teweeggebracht. Afmeting iets kleiner dan normaal, vlucht 55 en 56 mM. Beide dieren werden op den Slangenburg bij Doetinchem door den heer G. J. Klokman, die ze mij vereerde, gevangen, en wel op 7 Augustus 1900 en 3 Augustus 1901.

**Satyrus semele** L. ab. Plaat 3, Fig. 5 en 6. Partieel albinistische afwijking. Dit overigens normale manlijke exemplaar is op den linkerachtervleugel, boven en onder, veel bleeker dan gewoonlijk. Het voorwerp bevond zich in de collectie van wijlen den heer Lodeesen en werd op 24 Juli 1864 te Doorwerth nabij Oosterbeek gevangen.

**Epinephele jurtina** L. ab. Plaat 3, Fig. 7 en 8. Eene afwijking, die geheel parallel loopt met de vorige. Ook hier is slechts één vleugel albinistisch en wel de linkerachtervleugel. De lichte kleur is zoowel op de boven- als op de onderzijde van dezen vleugel aanwezig. Overigens een normaal ♂, ook wat de afmetingen betreft. Door den heer Lodeesen te Wordt-Rheden (Rhederoord) gevangen op 10 Juli 1870.

**Epinephele jurtina** L. ab. Plaat 3, Fig. 9.

Bovenzijde. Het bruingrijze gebied der vleugels vertoont de gewone kleur, doch de bruingele vlek op de voorvleugels is bijna wit, iets geelachtig. De onderzijde is geheel bleeker dan gewoonlijk, het bruingele gedeelte der voorvleugels ook hier geelachtig wit, de rest licht bruinachtig grijs, niet met de

bruinachtige en geelachtige tinten der normale voorwerpen. Rechts en links gelijk. Afmetingen normaal. Vrouwelijk exemplaar. Gevangen door den heer K. N. Swierstra op 14 Augustus 1871 te Kraantjelek bij Overveen. Een tweede exemplaar, ook een ♀, dat nagenoeg geheel met het hierboven beschrevene overeenkomt, is eveneens in mijn bezit. Het werd op 5 Augustus 1869 door Van Medenbach de Rooy te Nijmegen gevangen.

**Epinephele jurtina** L. ab. Plaat 4, Fig. 1 en 2. Partieel albinistisch voorwerp, zeer grillig geteekend. Linkerzijde normaal. Rechts vertoonen voor- en achtervleugel, onder en boven, elk eene duidelijk begrensde, onregelmatig gevormde vlek, die nagenoeg wit is, ietwat geelachtig. Het zwarte, wit gekernde oog van den voorvleugel valt binnen deze vlek, en is eveneens zeer bleek, bleeker dan op de teekening, vooral op de bovenzijde. Op de onderzijde onderscheiden zich de lichte plekken ook nog daardoor van hare omgeving, dat de donkere dwarsstreepjes ontbreken. Afmeting normaal, vrouwelijk voorwerp. Gevangen te Wageningen op 8 Juni 1899 door den heer P. Timmer, van wien ik het ten geschenke ontving.

**Epinephele jurtina** L. ab. Plaat 4, Fig. 3. Dit voorwerp komt ten deele overeen met het op Plaat 3, Fig. 9 afgebeelde, behalve dat hier de rechter-, daar de linkervoorvleugel afwijkt. De lichtere kleur is echter bij het tegenwoordige voorwerp niet zoo streng tot de vlek beperkt, doch is ook op 't overige deel van den vleugel aanwezig, doch slechts in zeer geringe mate; het duidelijkst nog langs den achterrand. In de afbeelding is dit niet voldoende weergegeven, ofschoon men bij nauwkeurige beschouwing toch wel eenig verschil tusschen rechts en links zal ontwaren. De vlek is minder scherp afgezet dan bij het op Plaat 3, Fig. 9 afgebeelde exemplaar en ook niet zoo licht als daar; bovenaan zijn zelfs bepaald sporen van de gewone kleur waar te nemen. De onderzijde van den

afwijkenden vleugel is een weinig lichter dan normaal, vooral in de distale helft. Overigens een normaal ♀ van gewone afmeting. Door mij op 25 Juli 1899 te Houthem (L.) gevangen.

De hierboven beschreven afwijkingen worden met alle dergelijke andere door sommigen ab. *semialba* Bruand. genoemd. Deze zienswijze deel ik niet, daar zodoende zeer verschillend uitzierende voorwerpen onder één afwijkingsnaam bijeengebracht worden, terwijl juist de variëteits- en afwijkingsnamen dienen, om de verschillen binnen de grenzen der soort te »sorteeren«. Juist acht ik het daarentegen, om aan den uitersten vorm, in casu aan de geheel albinistische *jurtina*, een naam te geven, en de tusschenvormen tusschen den type en deze eenvoudig als overgangen, zonder afzonderlijken naam, te beschrijven, tenzij daaronder weder een bepaalde vorm van een standvastig gehalte blijkt aanwezig te zijn.

Zie hierover later ook bij *Chrysophanus phlaeas* L.

**Epinephele jurтина** L. ab. Plaat 4, Fig. 4. Bij dit voorwerp is de bruingele kleur op de bovenzijde rosser dan gewoonlijk en is zij ook op een grooter gebied aanwezig, dan dit in den regel het geval is. Overigens weinig afwijkend, behalve dat het zwarte, witgekernde oog door twee kleinere dergelijke vervangen is. Het dier herinnert, ook door de iets grootere afmeting, vlucht 50 mM., eenigszins aan de zuideuropeesche variëteit *hispulla* Hb. Het is een ♀ en werd in het jaar 1874 door een zekeren heer Kistemaker bij Arnhem gevangen.

**Epinephele tithonus** L. ab. Plaat 4, Fig. 5. Normaal vrouwelijk voorwerp, waarbij echter op de bovenzijde onder het zwarte, dubbel wit gekernde oog, dat cel 4 en 5 der voorvleugels inneemt, nog twee zwarte vlekjes staan, en wel in cel 3 en 2. Hier rechts en links gelijk. Op de onderzijde is het oog in cel 3 ook aanwezig, doch dat in cel 2 is rechts

zeer flauw, links ontbreekt het. Een tweede exemplaar, ook een wijfje, heeft aan de onderzijde en rechterbovenzijde niets bijzonders, doch de linkervoorvleugel heeft eene zeer flauwe stip in cel 3 en eene flink ontwikkelde in cel 2. Beide voorwerpen werden te Stavenisse (Z.) gevangen op 10 Augustus 1899 door den heer J. A. Snijder, die ze mij ten geschenke aanbod.

**Coenonympha hero** L. Plaat 4, Fig. 6, 7, 8, 9, 10. Van dezen bij ons zeldzamen dagvlinder, werden op 6 en 7 Juni 1901 door den heer H. A. de Vos tot Nederveen Cappel en mij een aantal exemplaren gevangen te Ratum bij Winterswijk. Deze vertoonden onderling nog al verschil, wat betreft het aantal oogvlekken. Om dit te doen zien, werden de figuren 6 tot 10 op Plaat 4 afgebeeld. Fig. 6 stelt een ♂ voor met één duidelijk geringd oog op de voorvleugels in cel 5, Fig. 7 een ♀, waar dit oog tot een stipje gereduceerd is. Exemplaren geheel zonder eenig spoor dezer oogvlekken bezit ik eveneens (zie ook de hieronder te beschrijven aberratie). Eene tegenstelling hiermede vormt Fig. 8; terwijl een tweede al of niet gekernd oog soms in cel 2 voorkomt, heeft dit voorwerp, behalve deze beide, nog twee extra oogjes, nl. in cel 3 en 4. De toestand is dus zóó, dat in de cellen 2 tot 5 elk een oog voorkomt; rechts zijn die in cel 2, 4 en 5 gekernd, links die in 2 en 5 (in de afbeelding is in die van cel 4 abusievelijk ook eene zwarte kern geteekend). De onderzijde van dit laatste voorwerp is in Fig. 10 afgebeeld; de oogvlekken komen hier alleen in cel 2 en 5 voor. Het oog in cel 2 is hier veelal absent, zoo ook soms dat in cel 5; zie Fig. 9.

**Coenonympha hero** L. ab. Plaat 4, Fig. 11, 12. Tegelijk met en terzelfder plaatse als de zooeven besproken voorwerpen, ving ik een afwijkend mannetje. Op de bovenzijde is het grootste deel der voorvleugels en zijn de achtervleugels in hun

geheel vaal, als verbleekt en ook de oranje oogen op de achtervleugels zijn slechts half duidelijk. Op de voorvleugels ontbreken zij. Ook de onderzijde is fletser dan normaal, doch 't verschil is veel geringer dan boven. De oogjes ontbreken hier op den rechtervoorvleugel, terwijl de linker een klein oogje in cel 5 heeft.

**Coenonympha pamphilus** L. ab. Plaat 4, Fig. 13. Het afwijkende van dit overigens normale manlijke voorwerp bestaat hierin, dat zich aan de onderzijde van beide voorvleugels eene duidelijke donkere dwarslijn even vóór het oogvlekje bevindt. Deze dwarslijn begint aan den voorrand, loopt in de richting van den staarhoek en doorsnijdt aldus drie kwart van den vleugel. Van deze dwarslijn vind ik wel eene aanduiding bij andere exemplaren, doch zoo duidelijk als bij dit voorwerp zag ik die nooit. Door mij te Wijk aan Zee gevangen op 11 Augustus 1901.

**Coenonympha pamphilus** L. var. **pallida** nov. var. Plaat 4, Fig. 14. De grondkleur is geheel anders dan bij den type, nl. zeer bleek geel en deze kleur heeft overal de normale kleur vervangen. Het is mogelijk, dat het een albinistische vorm is, doch dan heeft deze hier het uiterste bereikt, wat uitbreiding der lichte kleur betreft. Alleen zou de kleur witter kunnen zijn. Doch juist daarom is 't de vraag, of het wel albinisme is. Lang reeds bezat ik het afgebeelde voorwerp, een ♂, op 7 Augustus 1870 te Arnhem gevangen door van Medenbach de Rooy. Toen ik nu onlangs een tweede exemplaar verwierf, een ♀, door den heer L. P. de Bussy op 28 Augustus 1898 op den »Velhorst« bij Lochem gevangen, heb ik het durven wagen, de variëteit te benoemen, daar ik onder de reeds bestaande beschrijvingen van variëteiten er geene vond, waarmee deze twee voorwerpen overeenstemden.

**Chrysophanus phlaeas** L. var. **schmidtii** Gerh. Plaat 5,

Fig. 1. Deze variëteit is genoeg bekend, dan dat hier eene uitvoerige beschrijving noodig zou zijn. Het is en blijft eene groote zeldzaamheid. Daar er, voor zoo ver mij bekend is, nog geene afbeelding in eenig nederlandsch werk van bestaat, achtte ik het niet overbodig er eene te geven, nu ik overeen volmaakt ongeschonden exemplaar beschikte. Het typische dezer variëteit is, dat het rood geheel verdrongen is door eene bleekgele kleur, die echter den normalen glans behouden heeft. Het afgebeelde voorwerp, een ♂, werd 30 Mei 1898 te Schoonoord in Drenthe door den heer R. A. Polak gevangen, die het mij afstond. Behalve dit, bezit ik nog twee exemplaren dezer variëteit, een ♂, 7 September 1846 door den heer De Graaf te Noordwijk gevangen en een ♀, 28 September 1901 door den heer Polak te Bussum buitgemaakt. Verder weet ik, dat een ♀ is aangetroffen in Mei 1897 bij Roermond door den heer Latiers en een ♂ in September 1904 door den heer Prince te Epe (G.).

**Chrysophanus phlaeas** L. ab. Plaat 5, Fig. 2, 3, 4, 5, 6. Nu en dan bekwam ik exemplaren van *Chrysophanus phlaeas* L., die, overigens normaal, op een gedeelte der voorvleugels het kenmerkende der var. *schmidtii* vertoonden; daar was dus het rood door bleekgeel vervangen. Als men, wat wellicht juist is, de var. *schmidtii* als een albinistischen vorm beschouwt, dan heeft men hier iets voor zich, dat parallel is aan de straks beschreven afwijkingen bij *Epinephele jurtina* L. Fig. 2 en 3 stellen een ♀ voor, waarbij de linkervoorvleugel aldus gekleurd is, boven en onder, doch niet zoo helder als bij de variëteit *schmidtii*. Buitenwaarts vrij licht, gaat de kleur wortelwaarts meer in de kleur van den type over, van onderen veel duidelijker evenwel dan van boven, waar de kleur ook wat somberder is. Watergraafsmeer, 13 September 1899, R. A. Polak. Groot exemplaar.

Een gelijksoortig voorwerp, veel kleiner echter, doch ook een ♀, is afgebeeld in Fig. 4 en 5. Hier is ook de linker-

voorvleugel licht gekleurd en wel zuiverder dan bij het straks beschreven exemplaar; alleen aan 't uiterste wortelgedeelte is nog iets van de roode kleur van den type waar te nemen. Arnhem, 5 Augustus 1899, H. Crommelin. — Een ander, niet afgebeeld voorwerp, bezit slechts een eerste begin der afwijking; 't is een dier, dat op 't eerste gezicht normaal schijnt, doch de staarhoek van den rechtersvoorvleugel is toch lichter dan de rest. Dit ♀ werd 17 September 1899 door den heer R. A. Polak te Watergraafsmeer verzameld. — Een bijzonder vreemd en merkwaardig voorwerp vindt men afgebeeld in Fig. 6. De bleeke kleur is hier op beide voorvleugels aanwezig, doch onregelmatig verspreid, ofschoon op beide vleugels op dezelfde plaatsen. Het is een ♀ en werd ook te Watergraafsmeer gevangen door den heer R. A. Polak op 31 Augustus 1899.

**Lycaena argus** L. ab. Plaat 5, Fig. 7. De vlekken aan de onderzijde van de beide voorvleugels vertoonen bij dit ♂ een ongewonen vorm; zij zijn nl. langgerekt in plaats van rond, overigens normaal. Bennekom, 17 Juli 1899, P. Timmer.

**Lycaena argus** L. ab. Plaat 5, Fig. 8. Aan de onderzijde zijn twee vlekjes bij den voorrand van beide achtersvleugels tot een eigenaardig en opvallend boogje vereenigd. Overigens normaal. Mannetje. Bennekom, 25 Juni 1899, P. Timmer.

**Lycaena icarus** Rott. ab. Plaat 5, Fig. 9. Alweder eene afwijking van hetzelfde genre. Hier zijn een paar vlekjes aan de onderzijde van beide voorvleugels vlak bij den binnenrand tot een boogje vereenigd. Overigens een normaal ♀. Zalt-Bommel, 8 Juli 1902, N. Bouman.

**Lycaena euphemus** Hb. Plaat 5, Fig. 10. Hoewel het grondig doorwerkte opstel, dat de heer Snellen aan deze soort

gewijd heeft, »Tijdschrift voor Entomologie«, Dl. 44, 1901 (1902), p. 54—62, het haast overbodig maakt, heb ik, nu er nog ruimte op Plaat 5 aanwezig was, de gelegenheid waargenomen, om een der vele door den heer Latiers in Limburg gevangen voorwerpen dezer soort af te beelden. Het is een ♂, doch het ♀ verschilt er slechts weinig van (meer zwart aan den vleugelomtrek). De voornaamste door den heer Snellen ter onderscheiding van *Lycaena arion* L., p. 57, aangevoerde kenmerken zijn bij dit exemplaar duidelijk waarneembaar, o.a. de vorm der boogrij van vlekken en het geheel (of bijna geheel) afwezig zijn eener groene bestuiving aan de onderzijde. Weliswaar valt, gelijk de heer Snellen verder aantoonst, op deze kenmerken af te dingen, wanneer men exemplaren uit andere gewesten in de vergelijking betreft — wat natuurlijk zeer juist is — doch tot nog toe zijn zij toch bij de determineering onzer inlandsche voorwerpen van groote waarde gebleken. Wat de grootte betreft, merk ik op, dat ik als grootste maten vond bij het ♀ 38, bij het ♂ 40 mM. vlucht.

**Lycaena arcas** Rott. Plaat 5, Fig. 11, 12. Ook dat deze, nog slechts weinige jaren als inlandsch bekende *Lycaena*, eens naar nederlandsche voorwerpen werd afgebeeld, achtte ik niet overbodig. Voor de beschrijving vergelijk men Snellen's Aanteekeningen, »Tijdschrift voor Entomologie«, Deel 40, 1897 (1898), p. 282—284. Fig. 11 stelt een ♂ van boven en van onderen voor, Fig. 12 een ♀ van boven. Beide voorwerpen werden, met vele andere, in Juli 1897 door den heer Latiers bij Roermond gevangen.

**Adopaea thaumas** Hufn. ab. Plaat 5, Fig. 13. Dit vrouwelijke exemplaar vertoont op beide voorvleugels eene lichte vlek, ook op de onderzijde waarneembaar, terwijl de achtervleugels, aan de onderzijde normaal, van boven in 't geheel lichter en grauwer zijn dan gewoonlijk en bovendien eene

nog lichtere overlangsche middenbaan bezitten, die echter niet zoo scherp bij de rest van den vleugel afsteekt, als de teekening dit vertoont. Klein van stuk, vlucht 25 mM. Houthem (L.), 24 Juli 1897, H. Crommelin.

**Hesperia malvae** L. ab. Plaat 5, Fig. 14. Dit exemplaar is een overgangsvorm tusschen den type met gescheiden vlekjes en de var. *taras* Bergstr., waar ze meer dan bij dit voorwerp versmolten zijn. Een zuiver exemplaar van *taras*, waarbij alle vlekken op de voorvleugels tot ééne groote witte, slechts door de donkere aderen doorsneden vlek vervloeid zijn, werd mij geschonken door den heer P. Timmer, die het dier op 8 Juni 1899 te Wageningen ving. Verder heb ik tusschenvormen voor mij van Kerkrade, Latiers, 27 Mei 1900 en 10 Mei 1901, Oisterwijk, 17 Mei 1894, door mij zelf gevangen, en Wageningen, P. Timmer, 11 Juni 1898. Dit laatste exemplaar is afgebeeld.

**Thanaos tages** L. ab. Plaat 5, Fig. 15. Het afwijkende van dit exemplaar bestaat daarin, dat een deel der teekening witter is en daardoor meer afsteekt op den donkeren grond dan gewoonlijk. Te Gulpen (L.) door mij gevangen, 30 Juli 1894.

---

## VERKLARING DER AFBEELDINGEN.

### Plaat 1.

- Fig. 1. *Papilio machaon* L. ab.  
» 2 en 3. *Papilio machaon* L. ab.  
» 4 » 5. *Pieris brassicae* L. ab.  
» 6 » 7. » *rapae* L. gynandromorph.

Plaat 2.

- Fig. 1. *Colias hyale* L. Zeer klein ex.  
 » 2. » *edusa* F. var. *helice* Hb.  
 » 3. *Pyrameis atalanta* L. ab.  
 » 4. *Vanessa io* L. var. *fulva* Oudms.  
 » 5. » *urticae* L. var. *atrebatensis* B.  
 » 6 tot 9. *Polygonia c-album* L. Verschillende onderzijden.  
 » 10. *Argynnis selene* Schiff. ab.

Plaat 3.

- Fig. 1. *Argynnis lathonia* L. var. *valdensis* Esp.  
 » 2. » *aglaja* L. ab.  
 » 3. » *niobe* L. var. *eris* Meig.  
 » 4. » *paphia* L. var. *valesina* Esp.  
 » 5 en 6. *Satyrus semele* L. ab.  
 » 7 » 8. *Epinephele jurtina* L. ab.  
 » 9. » » L. ab.

Plaat 4.

- Fig. 1 en 2. *Epinephele jurtina* L. ab.  
 » 3. » » » »  
 » 4. » » » »  
 » 5. » » » »  
 » 6 tot 10. *Coenonympha hero* L. Verschillende boven-  
 en onderzijden.  
 » 11 en 12. *Coenonympha hero* L. ab.  
 » 13. » *pamphilus* L. ab.  
 » 14. » » » var. *pallida* Oudms.

Plaat 5.

- Fig. 1. *Chrysophanus phlaeas* L. var. *schmidtii* Gerh.  
 » 2 tot 6. *Chrysophanus phlaeas* L. Verschillende overgangs-  
 vormen tusschen den type en de var. *schmidtii* Gerh.

- Fig. 7. *Lycaena argus* L. ab.  
» 8. » » » »  
» 9. » *icarus* Rott. ab.  
» 10. » *euphemus* Hb.  
» 11 en 12. *Lycaena arcas* Rott.  
» 13. *Adopaea thaumas* Hufn. ab.  
» 14. *Hesperia malvae* L. ab.  
» 15. *Thanaos tages* L. ab.
-